

Sekundární analýza PISA 2022

Finanční gramotnost

Přehled hlavních zjištění

Spolufinancováno
Evropskou unií

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

edu.cz

O sekundární analýze PISA 2022: Finanční gramotnost

Proč analýza finanční gramotnosti?

Finanční gramotnost patří mezi **dovednosti, které budou pro dnešní žáky klíčové po celý život**. Už jako dospívající spravují první kapesné, rozhodují o výdajích a začínají chápat hodnotu peněz. **Čím dříve si osvojí schopnost rozumně zacházet s financemi, tím lépe budou připraveni na výzvy, které je v dospělosti čekají** – ať už půjde o zajištění na stáří, využívání moderních finančních nástrojů nebo odolnost vůči manipulaci, podvodům a nejistotám proměnlivého světa.

Sekundární analýza PISA 2022: Finanční gramotnost s podtitulem **Budoucí spotřebitelé a investoři** zkoumá, co ovlivňuje finanční gramotnost žáků a jaké dovednosti jim pomáhají stát se zodpovědnými správci svých budoucích prostředků. Ukazuje, že významnou roli hraje každodenní prostředí – rodina, škola i konkrétní příležitosti, které žákům umožňují finančně jednat a přemýšlet samostatně. Data jasně ukazují, že **čím více mají žáci možnost o financích přemýšlet, diskutovat a sami rozhodovat, tím pevnější základy si pro budoucnost budují**.

Finanční gramotnost pro žáky neznamena jen vědět, co je úrok nebo jak funguje platební karta. Znamená to **rozumět tomu, proč si něco koupit hned a proč na jiné věci raději šetřit**. Znamená to **být připraven na nečekané výdaje, pochopit, jak reklama ovlivňuje naše rozhodnutí nebo poznat rozdíl mezi půjčkou a investicí**. Tyto praktické dovednosti jim dávají větší jistotu, svobodu a nezávislost – a jsou základem zdravého vztahu k penězům. Mladí lidé zároveň čelí nové realitě – rostoucí inflaci, snadné dostupnosti úvěrů, ale i trendům jako je finanční nezávislost či investování prostřednictvím digitálních platforem. O to důležitější je, aby byli **vybaveni dovednostmi, které jim umožní orientovat se v těchto změnách s rozvahou**.

Co se v analýze dozvíte?

Analýza potvrzuje, že **žáci, kteří mohou o financích doma otevřeně mluvit, sami si rozvrhují kapesné nebo mají možnost rozhodovat o drobných nákupech, vykazují vyšší míru zodpovědnosti, plánují výdaje a spoří**. Zároveň upozorňuje, že **nátlak vrstevníků může vést k impulzivním rozhodnutím** a že právě v tomto ohledu hraje škola klíčovou vyrovnávací roli – zejména tam, kde rodinné zázemí neposkytuje dostatek podpory. Pro některé děti je škola dokonce jediným místem, kde mohou finanční dovednosti získat systematicky a bezpečně.

Za **nejefektivnější** se považuje **výuka, která finanční témata přirozeně propojuje s každodenní realitou žáků** – v rámci matematiky, občanské výchovy i dalších předmětů. Praktická cvičení, práce se scénáři, využití digitálních nástrojů nebo simulace finančního plánování žákům pomáhají chápat souvislosti a rozvíjet dovednosti, jež budou potřebovat v dospělém životě. Zároveň je třeba klást **důraz na prevenci** – ať už jde o impulzivní nakupování, neuvážené půjčky nebo rizika kybernetických útoků. **Finanční gramotnost by proto neměla být jen znalostí, ale také postojem a návykem, jenž žákům umožní bezpečně se pohybovat v prostředí, které se neustále proměňuje**.

V této informační brožuře přinášíme výběr některých zjištění a doporučení, která ze sekundární analýzy vzešla. Věříme, že nabídnou inspiraci učitelům, rodičům i všem, kdo se podílejí na vytváření podmínek pro kvalitní finanční vzdělávání. Zároveň vás zveme k pročtení celé sekundární analýzy a doprovodných materiálů, které jsou dostupné na přiložených odkazech. Společně můžeme mladé generaci poskytnout nástroje, díky nimž se v budoucnosti neztratí – a budou schopni nejen rozumně hospodařit, ale i rozvíjet vlastní sny a přispět k růstu celé společnosti.

Pracovníci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy

Stránka projektu
IPs DATA

Facebooková skupina
projektu

Datové zdroje
a dotazníky

Co mohou pro rozvoj finanční gramotnosti žáků udělat...

Školy

- ❑ **Začlenit finance do výuky.**
Například složené úročení v matematice, fungování trhů v občanské výchově nebo finanční terminologie v angličtině.
- ❑ **Zvát do výuky odborníky z praxe.**
Podnikatele, investory či ekonomy, kteří žákům přiblíží reálný svět financí.
- ❑ **Podporovat využívání digitálních finančních nástrojů.**
Rozvíjet ICT dovednosti žáků při práci s bankovními aplikacemi či správou účtů.
- ❑ **Zaměřit se na žáky z méně podnětného prostředí.**
Nabízet jim workshopy a doučování zaměřené na základní finanční dovednosti.

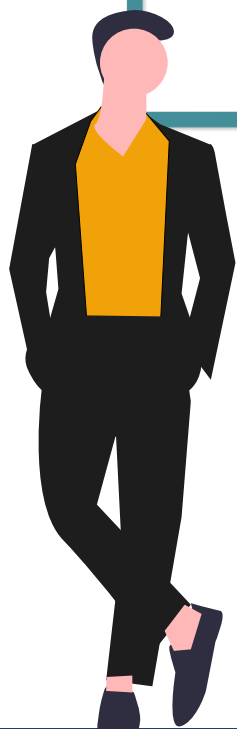

Učitelé

- ❑ **Propojovat finance s ostatními předměty v kontextu každodenního života žáků.**
Hledat souvislosti mezi ekonomikou a matematikou, společenskými vědami nebo informatikou.
- ❑ **Využívat praktické a interaktivní metody.**
Zařazovat simulace rozpočtů, plánování výdajů nebo investiční hry. Pomáhat žákům propojovat teorii s praxí prostřednictvím konkrétních úloh a situací.
- ❑ **Zapojovat moderní technologie.**
Pracovat s aplikacemi pro správu financí, využívat simulátory investic a další online nástroje, které přibližují digitální finanční prostředí.
- ❑ **Být inspirací a vzorem.**
Aktivně se zapojit do projektů, jít příkladem svým zájmem, podporovat žáky v plánování vlastní finanční budoucnosti a vést je k realistickým cílům.
- ❑ **Upozorňovat i na psychologii financí.**
Mluvit o vlivu emocí na finanční rozhodování, vlivu reklamy a rizicích impulzivního nakupování. Vést žáky k finanční zodpovědnosti.
- ❑ **Podporovat kritické myšlení a diskuzi.**
Zadávat témata jako inflace, zadlužení nebo podnikání k diskuzi. Nechávat žáky hledat řešení, diskutovat a spolupracovat v týmech.

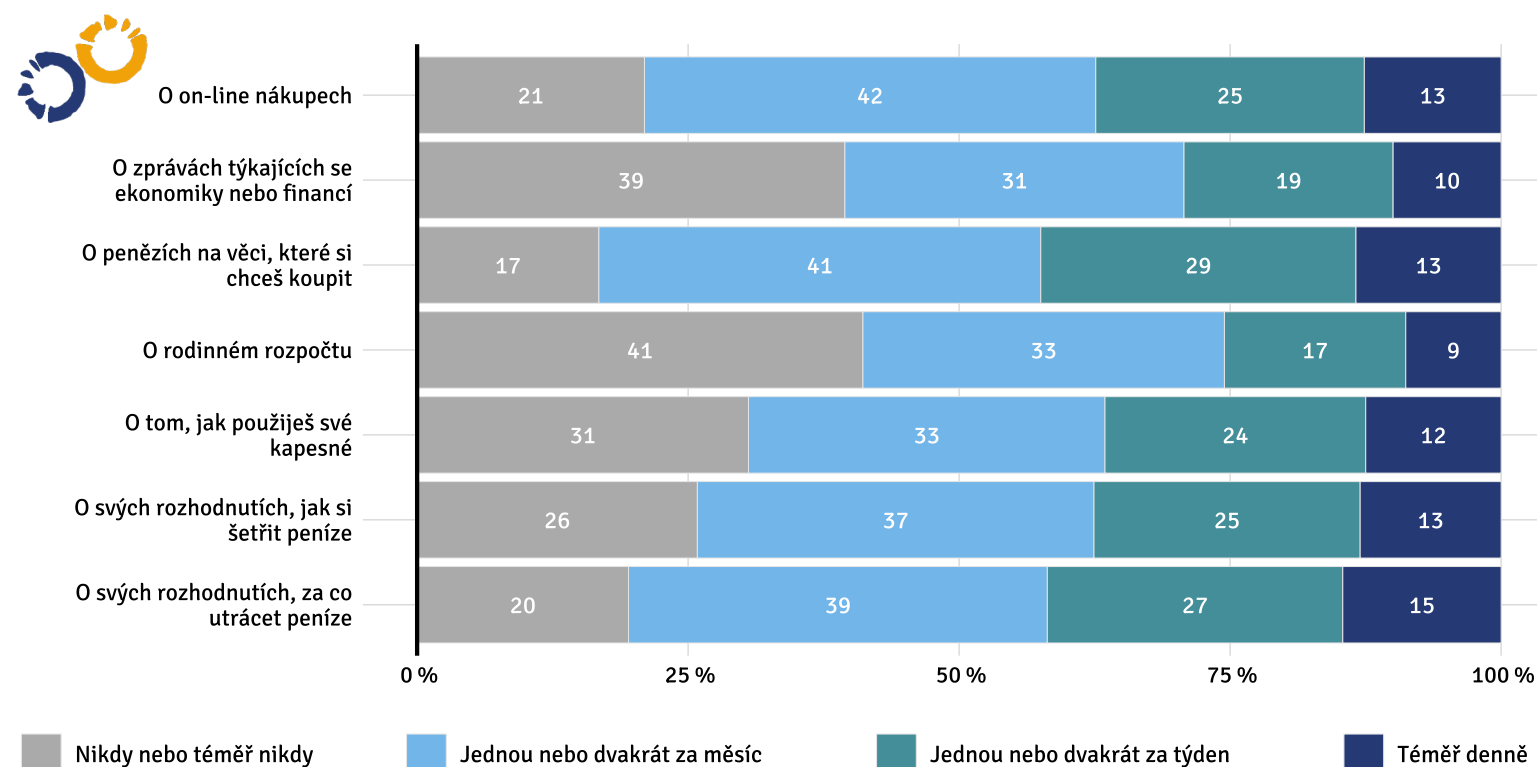
Rodiče

- ❑ **Mluvit s dětmi otevřeně o financích.**
Vést pravidelné rozhovory o rozpočtu, úsporách a plánování výdajů – i běžné domácí situace jsou skvělou příležitostí k učení.
- ❑ **Vysvětlovat finanční pojmy v praxi.**
Povídat si o inflaci, úrocích nebo investicích s využitím konkrétních příkladů z rodinného života nebo osobních účtů dětí.
- ❑ **Zavést kapesné a nechat děti rozhodovat.**
Poskytovat kapesné v delších intervalech, aby si děti mohly zkusit plánování a rozumné hospodaření s penězi samy.
- ❑ **Založit dětem spořicí nebo investiční účet.**
Zapojit děti do správy jednoduchého účtu a společně sledovat, jak se finance vyvíjejí – posiluje to zájem a zodpovědnost.
- ❑ **Jít příkladem ve vlastním chování.**
Ukazovat dětem zdravé finanční návyky – spoření, promyšlené nakupování i řešení finančních chyb, ze kterých se lze poučit.

Rodinné prostředí jako základ finanční gramotnosti

Podíly žáků dle vnímání zapojení rodičů do diskusí o financích

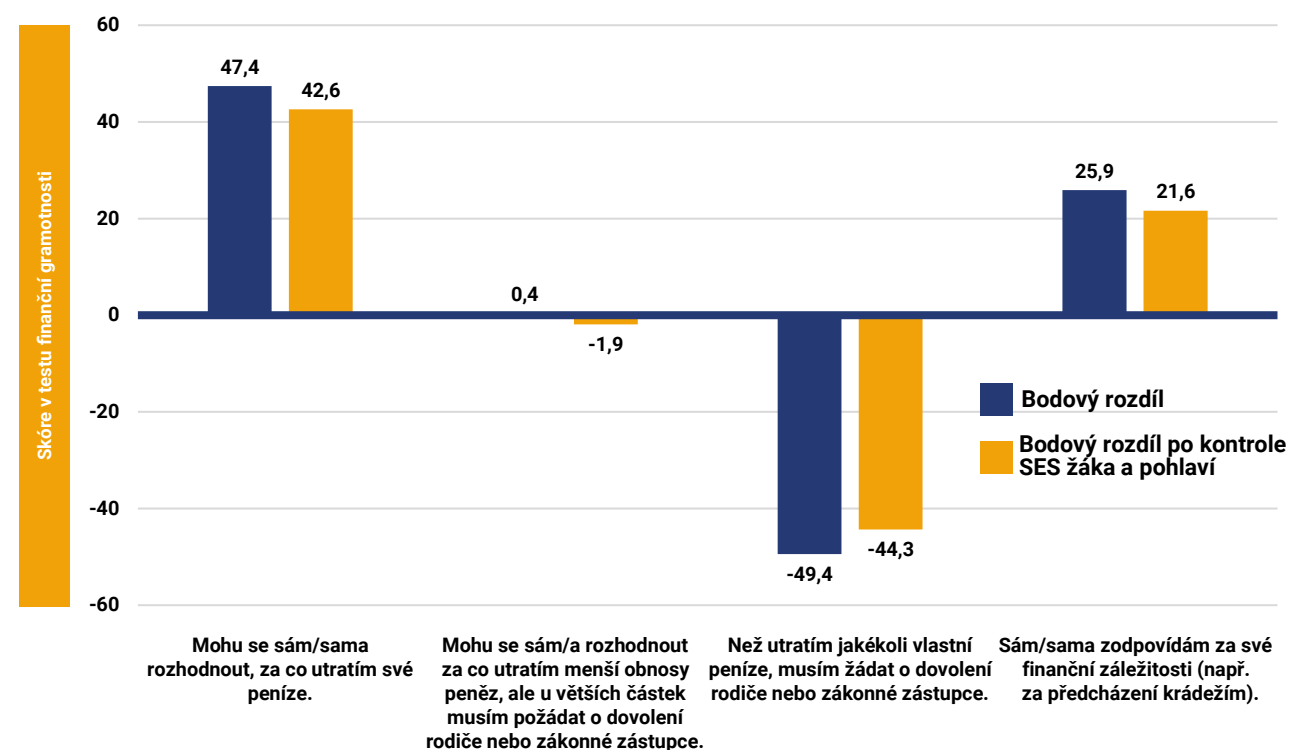
Otevřená komunikace mezi rodiči a žáky je klíčová pro rozvoj finanční gramotnosti. Diskuze o výdajích a rozhodování o penězích jsou mezi českými žáky běžné – 43 % z nich o těchto tématech mluví pravidelně. Naopak rodinný rozpočet je méně probíraným tématem – až 41 % žáků o něm doma nikdy nemluví.

Důležitější než četnost diskusí je jejich **kvalita a obsah**. Měly by se zaměřit na širší témata, která žákům poskytují vzdělávací kontext a podporují jejich schopnost samostatně rozhodovat. Takové diskuze mohou účinně doplnit školní vzdělání a pomoci žákům stát se finančně odpovědnými.

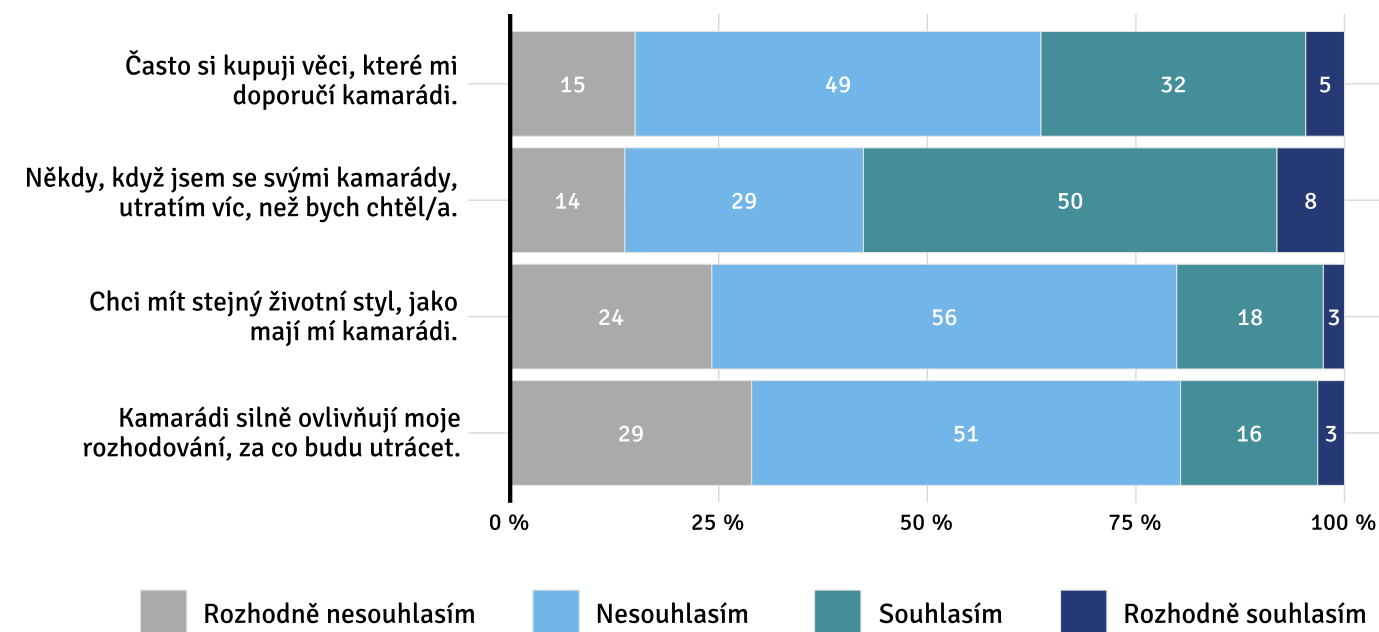
Kapesné není jen odměna za domácí práce nebo školní úspěchy, ale **nástroj pro rozvoj finančních dovedností**. Měsíční nebo roční kapesné pomáhá žákům lépe plánovat, účelně si spořit a hospodařit s dostupnými prostředky, zatímco spíše častější drobné kapesné (týdenní nebo denní) může vést k impulzivnějšímu utrácení.

Žáci, kteří dokážou **odolat tlaku vrstevníků a samostatně zvažují svá finanční rozhodnutí, dosahují výrazně lepších výsledků v testech finanční gramotnosti než ti, kteří tomuto tlaku podléhají**. Tento závěr zdůrazňuje důležitost podpory **finanční samostatnosti žáků**, jež spočívá nejen v rozvoji jejich schopnosti dělat promyšlená rozhodnutí, ale také v **posilování kritického myšlení a odolnosti vůči sociálnímu tlaku**.

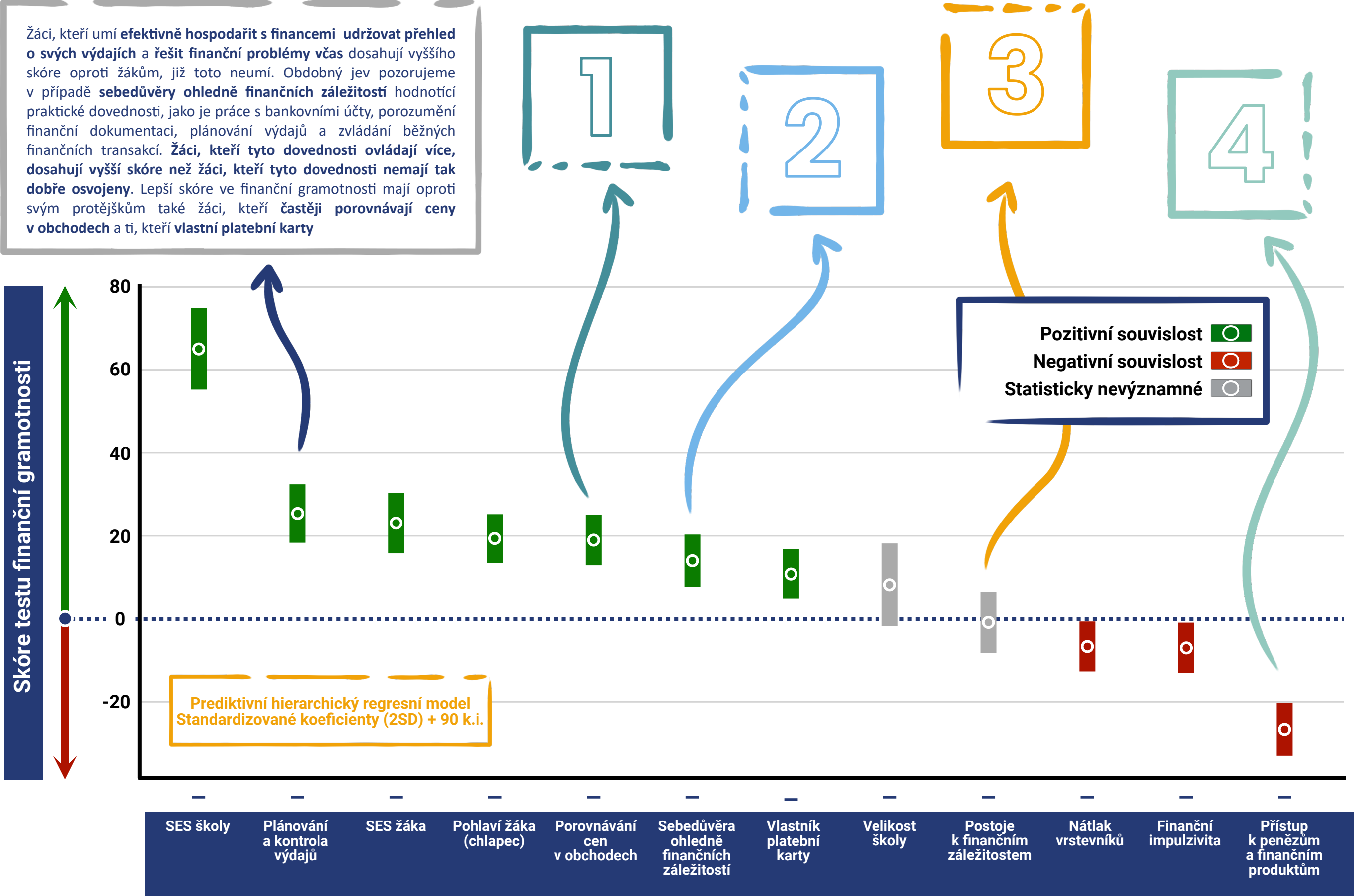
Bodový rozdíl v testu finanční gramotnosti mezi žáky dle jejich autonomie ve financích

Podíly žáků dle působení vrstevníků na jejich finanční rozhodování

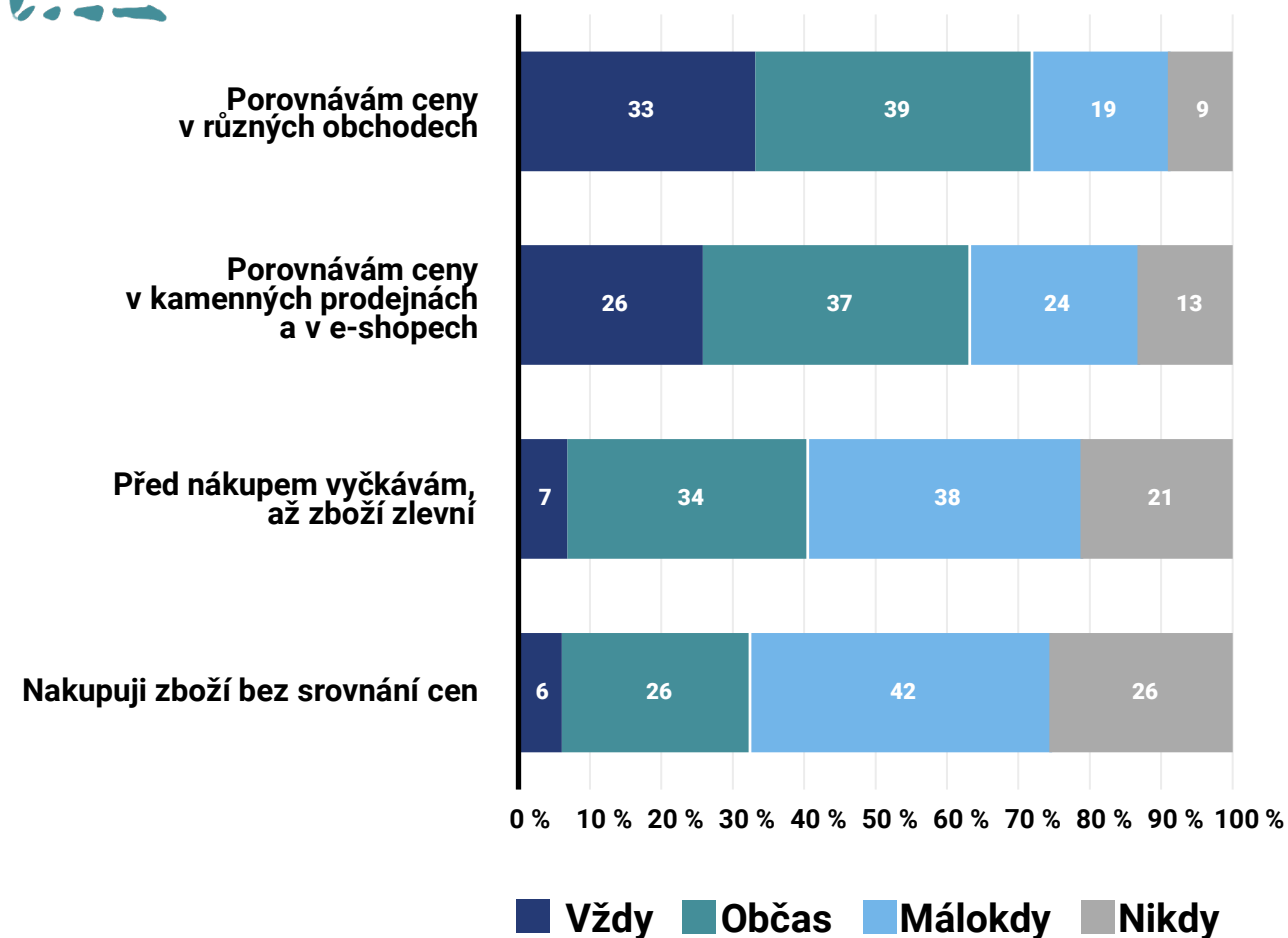
Chování žáků při nakládání s penězi a souvislost s jejich finančními znalostmi

Co nám říkají další data v kontextu výsledků prediktivních modelů?

Podíly žáků dle jejich přístupu k porovnávání cen

Více než 70 % dotázaných žáků uvedlo, že vždy nebo občas **porovnává ceny v různých obchodech**, a přes 60 % žáků vždy nebo občas **srovnává ceny mezi kamennými prodejnami a internetovými obchody**. Tento přístup lze považovat za **projev dobrého spotřebitelského chování**, protože ukazuje na schopnost žáků vyhledávat informace a zvažovat různé alternativy před uskutečněním nákupu. Analýza dat odhalila, že **žáci, kteří tyto strategie praktikují ve větší míře, dosahují vyšší skóre ve finanční gramotnosti**, a to i po zohlednění klíčových demografických faktorů – SES a pohlaví.

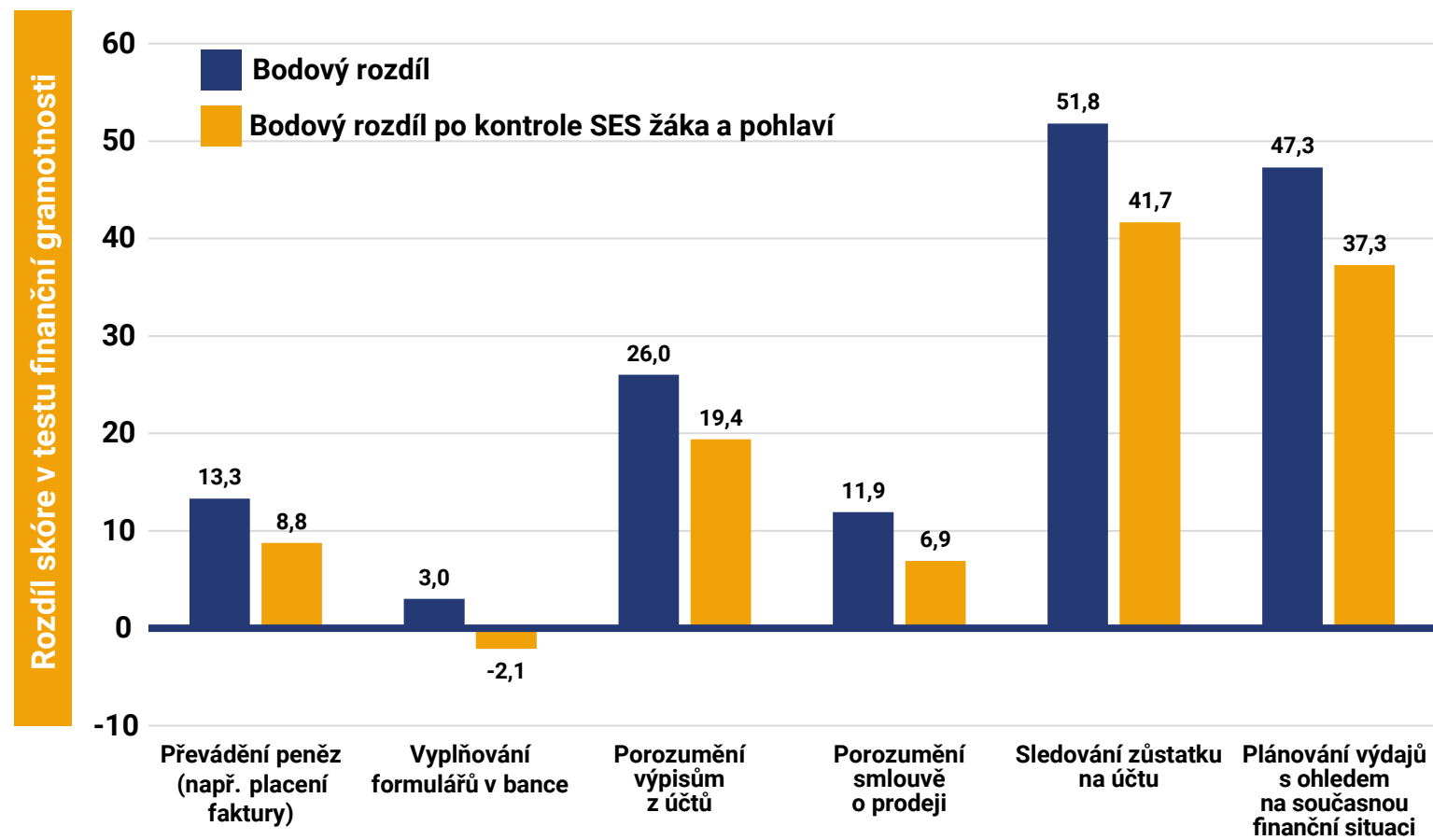

Žáci, kteří si ve finančních záležitostech více věří, dosahují výrazně lepších výsledků v testech finanční gramotnosti. Graf ukazuje rozdíly ve skóre mezi žáky s vysokou a nízkou sebedůvěrou při různých finančních činnostech – od sledování zůstatku na účtu až po plánování výdajů nebo převody peněz. Největší rozdíl ve výsledcích byl zaznamenán u žáků, kteří si věří při kontrole zůstatku na účtu – v průměru dosahovali o desítky bodů vyššího skóre než ti, kteří si nevěří.

Tato souvislost ukazuje, že sebedůvěra a důvěra ve vlastní schopnosti hrají ve finančním vzdělávání zásadní roli. Nestačí pouze předávat žákům informace – je potřeba budovat jejich jistotu při používání finančních nástrojů, včetně těch digitálních. K rozvoji sebedůvěry může přispět nejen výuka ve škole, ale i podpora v rodině, praktické zkušenosti a bezpečné prostředí, kde si žáci mohou nové dovednosti vyzkoušet bez obav z chyb.

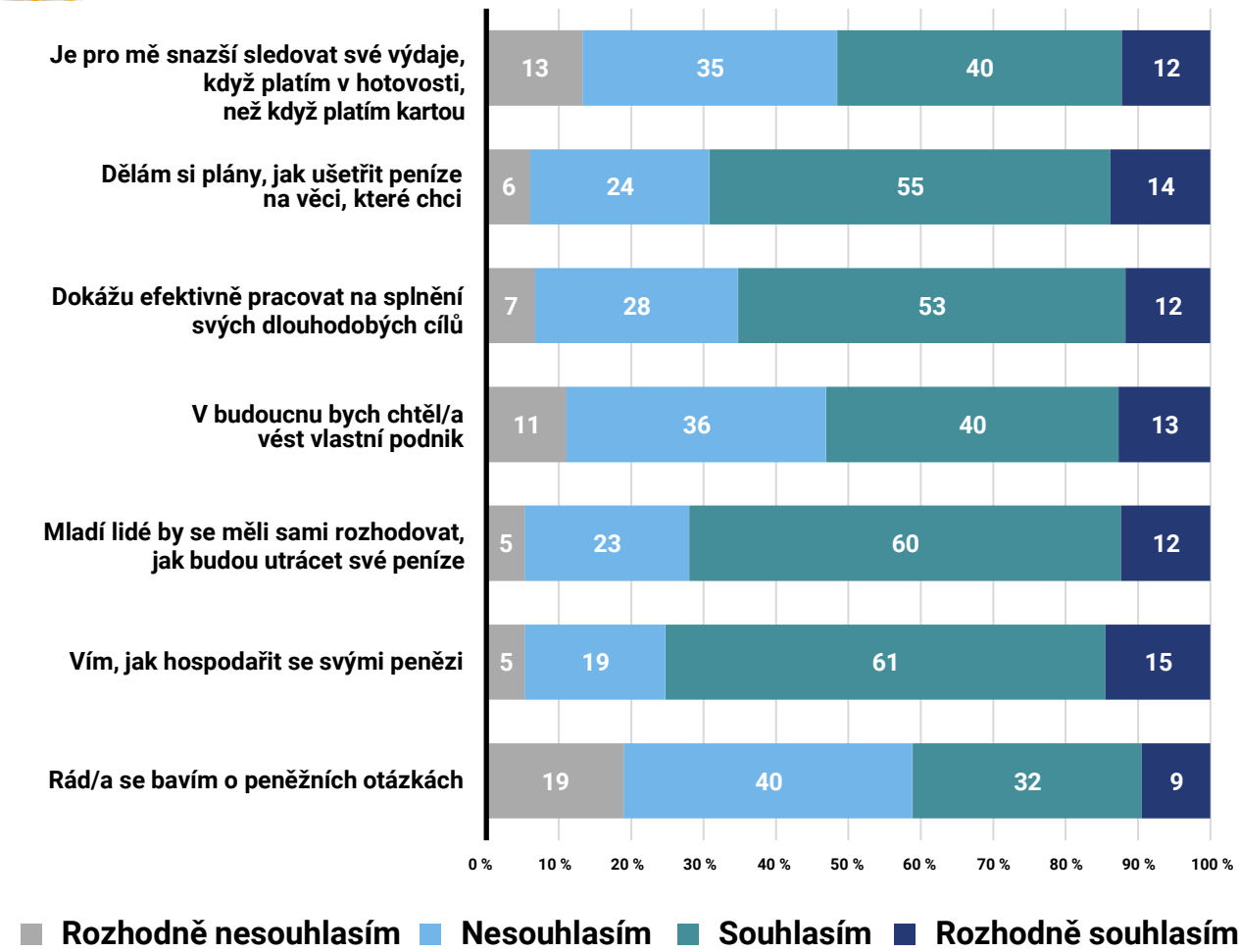

Bodový rozdíl z testu finanční gramotnosti mezi žáky, kteří si ve finančních záležitostech věří, a těmi, kteří si nevěří.

3

Podíly žáků dle jejich postoje k finančním záležitostem

Procentuální rozložení odpovědí ukazuje odpovědi žáků na otázky, které jsou součástí indexu **postoje k finančním záležitostem** testovaným v modelu. Největší souhlas mezi žáky panoval ohledně toho, zda vědí, **jak hospodařit se svými financemi**, kde 75 % souhlasilo, více než 70 % žáků také souhlasilo s výrokem „*Mladí lidé by se měli sami rozhodovat, jak budou utrácet své peníze*“. Naopak **nejméně žáků souhlasilo s tím, že se rádi baví o peněžních otázkách** (59 %). Silný nesouhlas také panoval v otázce, **zda je pro žáky snazší sledovat své výdaje, když platí v hotovosti, než když platí kartou** kde jich přes 48 % odpovědělo záporně.

Index přístupu žáků k penězům a finančním produktům vykazuje v prediktivních modelech **silnou statistickou souvislost s výsledky žáků ve sledovaných testech finanční gramotnosti**. Vznikl na základě jedenácti dílčích otázek zjišťujících, jak často žáci si spoří, platí nebo kontrolují své finance.

Spoření je mezi žáky velmi rozšířené (92 % si šetří doma), ale jen 68 % žáků využívá **banky či spořitelny**. **Bankovní účet** vlastní jen menšina a **většina žáků navíc nezná žádné jiné spořicí produkty**. **Platební kartou** běžně platí celých 78 % žáků, **mobilem**

65 %, ale **mobilní bankovníctví** využívá pouze 56 % žáků. **Finance si za poslední rok zkontrolovalo 94,5 % žáků, 87,5 % ověřovalo správnost vrácené hotovosti**. Nejlepší výsledky měli ti, kdo si stav financí kontrolují 1–2× týdně. Naopak nejnižší skóre dosahují žáci, kteří své finance vůbec nekontrolují (rozdíl činí až 65 bodů).

Index sleduje finanční zlovyky. Téměř 70 % žáků si něco **koupilo jen proto, že to měli jejich přátelé**. Nejčastěji žáci středních škol bez maturity. Přes 80 % žáků **utratilo více, než plánovalo**. To

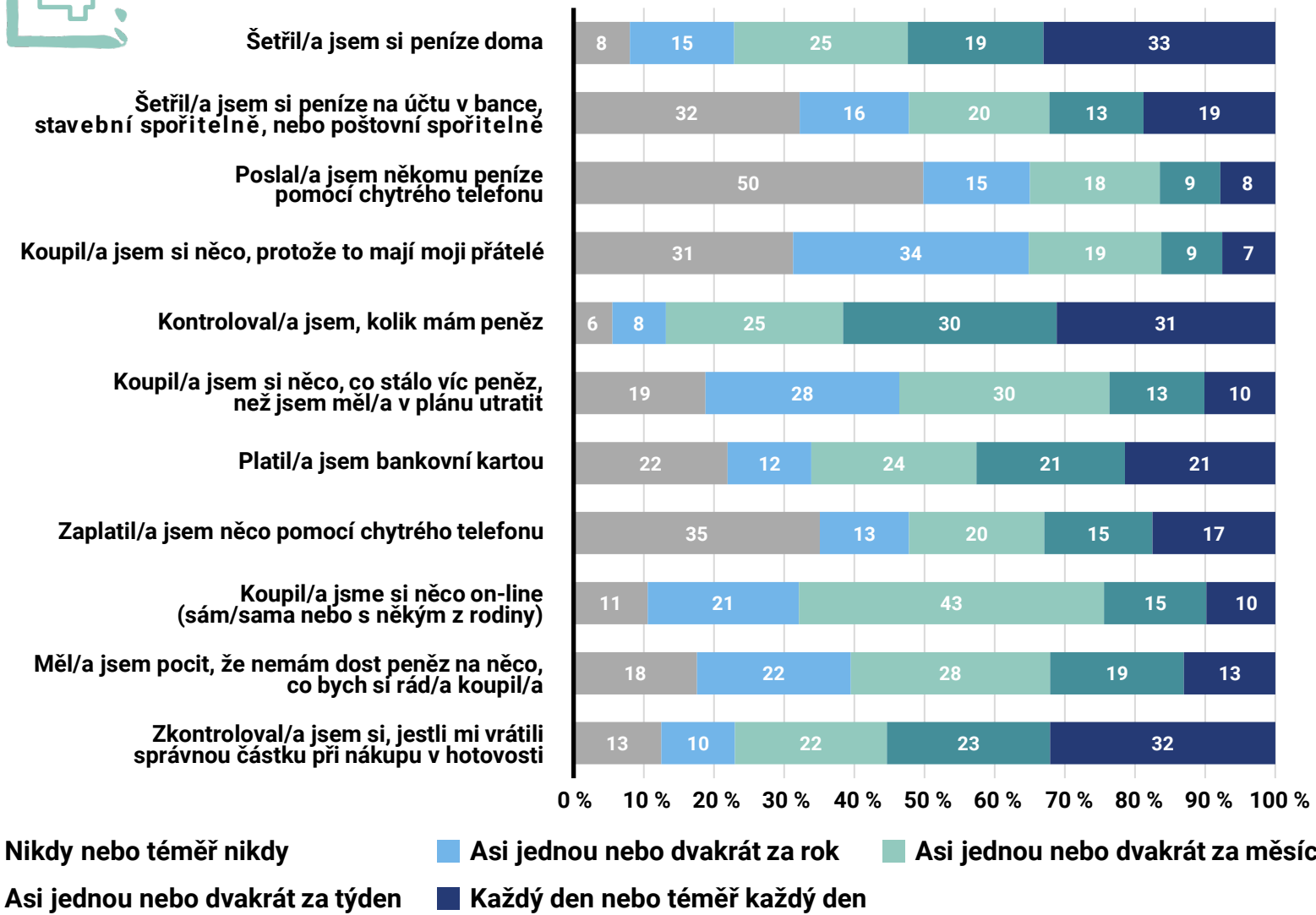
častěji souvisí s platbou platební kartou a mobilem. Tito žáci také častěji kontrolují zůstatek.

Největší negativní souvislost s mírou finanční gramotnosti má impulzivní nákup pod nátlakem vrstevníků.

4

Podíly žáků dle jejich přístupu k penězům a finančním produktům

Výuka finanční gramotnosti ve školách a její dopad na znalosti žáků

Akcie | cenné papíry

+ 17 bodů v testu

Znalost významu pojmů „**Akcie**“ a „**Cenné papíry**“ je velmi důležitá pro rozvoj finanční gramotnosti. Investování skrze simulační nástroje může být skvělým způsobem jak tyto znalosti rozvinout a vytvořit u žáků návyky pro efektivní spoření na stáří.

Úrok

+ 23 bodů v testu

Znalost významu pojmu „**Úrok**“ patří mezi jedny z nejsilnějších prediktorů vysoké úrovně finanční gramotnosti v modelech. Schopnost porozumět úroku při zřizování půjčky či spořicího účtu je nepostradatelná pro celý život. Učitelé by s úroky měli pracovat (nejen) v hodinách matematiky.

Průřezové zapojení finanční výuky do již vyučovaných předmětů (zejména, ale nikoli výlučně, matematiky) vede žáky **k praktickému rozvoji jejich znalostí a dovedností** v oblasti finanční gramotnosti. **Vyšší míra zařazení finančních témat jako průřezových v rámci testu PISA vykazuje statistickou souvislost s průměrným navýšením skóre o 10 bodů.** Počítání, kolik peněz činí úrok z půjčky, či správné porozumění smluvních podmínek v rámci hodin matematiky, občanské nauky či základů společenských věd mohou být jedněmi z příkladů efektivního začlenění finanční gramotnosti do výuky.

Dokument „**Sekundární analýza PISA 2022: Finanční gramotnost**“ vznikl jako výstup systémového projektu **IPs DATA: Datově-analytická podpora pro hodnocení a řízení vzdělávací soustavy ČR**, realizovaného v období 1. 3. 2023 – 31. 12. 2027. Projekt je zaměřen na podporu rozvoje data-based politiky na MŠMT a vzdělávací politiky v ČR v souladu se Strategií 2030+.

Projekt má za cíl vytvářet podklady pro hodnocení kvality a efektivity vzdělávání a vzdělávací soustavy všech stupňů (MŠ, ZŠ, SŠ, vyšší odborné školy, vysoké školy) a pro přijímání efektivních vzdělávacích politik a intervencí na různých úrovních řízení vzdělávání. Realizaci projektu zajišťuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy České republiky. Veškeré informace je nutno chápat v kontextu cílů výstupů projektu.

(C) Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, 2025

ips.data@msmt.gov.cz

Kolektiv autorů projektu **IPs DATA: Datově-analytická podpora pro hodnocení a řízení vzdělávací soustavy ČR**, 2025

Materiál je pod licencí Creative Commons CC BY SA 4.0

Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

